

י י ד י ש ע

פעטער צייטונג

אויף דיעזע צייטונג קאנומאן... פער צווייטע טאג... פער צווייטע טאג...

די עקסטער-טרייב-אונגארן... פרייס אויסלאנד... פרייס אויסלאנד...

№. 12 פֿינפֿטע-הענטער יאהר-גאנג. פֿעסט-פֿרייטאג די שבת-הערמאג. Pest, den 26 Jänner 1863.

דיא יודען אויף דער אנקלאגע-באנק.

אלס אים דער צענטער דעם יאהרעס 1867 האט יודען-עמאנציפאצאנס-קעניגטום דעם רייכטאם צור פֿעהראנדלונג פֿארנעמלעך ווארדען דערשטע דיא פֿעהראנדלונג היעריבער ניכט מעהר אלס אי-נע האלבע שטינדע, אינע מיט אויסנאמע פֿאן פֿיער דעפוטירטע, שטאממע אללעס פֿור דיא אנאממע דעסועלבען. ווער העפטע דאמאלס געדאכט דאס נאך 16 יארען 2100 וועלכער אין געזוך אן דען רייכסטאן וועגען אבשאפטונג דעם עמאנציפא-צאנס-קעניגטעס רייכטען אינע דאס דיא פֿע-האנדלונגען היעריבער מעהרערע טאגע אין אן-שפּרין געהטען ווערען; מאן האט דאמאלס אן וועגען דאראן געדאכט אלס אן אן מאנליכקייט דאס אייניגע וועלכער וועגען אבשאפטונג דער קאנטיטוטיוון אייגע פעטשיצן דעם רייכסטאם דער אייגענדיקייטען ווערען. אבער לויטער הויכשולד דער יודען איז אללעס אונמאגליכע מאגליך; ווער העפטע דען איד פֿאך יארען געדאכט דאס אן דעם פֿרויזונגען אונגארן, אן דיעזעס אייגענדיקלעך טען יאהרהינדערט נאך אייגע בלוט-בעשולדיגע געגען דיא יודען איינצויבען ווערן - אינע דאך זיטען שאן יודען אבשטען וועגען אייגע זאך-בען בעשולדיגע מעהרערע יודען אים קערקער; יא נאך דען הערען, דיא ווער אים אונגארישען רייכ-טאגע היעריבער געהאט מייענן ווער, דאס זעלבסט אייניגע וועגען היענדיקע דעפוטירטע ניכט גאנץ פֿרייא פֿאן דעם פֿאראויסציהייע זינע, דאס דיא יודען דען דאך אייניגע בלוט-קילטום בעשרייבען. יא ווער קאנטען זאגען, דאס אויסער איינציג אינע אקאר-דיא מיטטען דעפוטירטען אן דיא מאנליכקייט גלי-בען, דאס זאלבע פֿאנאטישע יודען עקסיטירען קענען העלבע כריסטע-בלוט צו רעליגיאזען צו-בען דיא רייכטיקע ווער אונען. אויסער איינציג אינע אונגארישען דען ווער זינע איינציג. דאס געדאנע דיעזע מאכער פֿאן דיעזער בלוט-בעשולדיגע-גע-נעשיכטען, דיא זאלבע מאנליכע מהע געגעבען. אום היעריבער אבצווארשען אינע אנהאלטספעק-טע פֿון איהרע פֿערטריכטונגען צו פֿעדען, בען צו דעם רעוולוטאסע געלאנגט, דאס אן דער זאכע נאך ניכטס אויף.

מינע מענטש פֿאסט דען בענדישע יודען-עמאנציפא-צאן פֿאלגענדערמאסען אויף: בענעליך דער פֿא-ליטישען אינע ביווערליכען רעכטע אום דער יודע יודעס אנדערען ניכט-ווייזען ברענער אים שטא-טע גלייכעשטעלעט; ער מאגע לויבען, וואראן ער וואללע, נור וויא זיין טהו אינע דאססען ניכט געגען דיא שטאמם-געזעצען! אב דער יודע אין פֿראן אדער אין קאפאנענעט! אב ער דען תלמוד שטודירט אדער ניכט - דאס מוס דעם שטאממע גלייכטוועג זיין וועגן ער נור זינע פֿלייכטען איהם גענענאבער ערפֿוללע. מאן קאנן אין טוער, פֿראג-מער יודע, אינע דאבייא אין ווארע, ערליכער שטאמם-ברענער זיין, דער שטאמם אדער אלזא הויכשולד דער רעליגיאן יודער קאפֿעסאן דיא פֿאללע איינמאמע דאססען אינע זיך נור אום דיא בירגער אינע דערען פֿליכטע-עריבונגען דעם שטאממע גענענאבער קומפען, וואס וועלל מאן דיא אלזא מיט דיעזער פֿערשטעלענען הערריכטיגען אן קיינעם פֿרויען שטאממע ווער פֿערלאנגט, דאס דיא אין פֿאליטישער בענענענען מיט דען כריסטען גלייכעשטעלעטען יודען זיך מיט געגען איד פֿע-שמעלען מיטטען! וועגן דיא העררען דעפוטירטען דיא עמאנציפאצאן אלס אייגע פֿערשטעלענען איי-פֿאסטען, דאן האט יא דער אים רייכסטאגע שאן זא פֿאסטען ווערען דיא הילל עכט, וועגן ער געגען דיא עמאנציפאצאן פֿראקטעטירטע, דען דיא עמאנ-ציפאצאן אויף קאסטען דער רעליגיאן וועגט קיין פֿראקטעטיר יודע!

אינטער אנדערעם קלאמט מאן דיא יודען אויף, דאס זיא פֿיר דיא פֿרייהייט אונגארנס ניכטס געהאן - אינע הוינע וועדער האט אים יאהרע 1849 געדאדע דען יודען איינע קאנטריבוציאן פֿאן 2 מיליאנען אויפערלעגט, וועל דיא זעמטליך אהנע אויסנאמע צום פֿרייהייטס-קאמפעס העלפטען אינע מיט דען וואפען אן דער האנר געקעמפט האבען, עס טהאט אום זעהר וועדען, דאס אויף דער זאנסט יודענפֿריינדליכע אראנע דיעמאל ביא זי-נער יודענפֿערטוהידיגען אויף אלס אונגארישע איי-געשעפטען, אינעס ער זאנסט, דאס דיא יודען מיט דען ווארלען אייגען שטענדיכען מיטבוירען געשרי-בען, אינע צום שלוסטע פֿאךדערטע אויף אראנע, דאס דיא יודען אין איינע אונגארישע-פֿרענדיגע-קא-נעס איהרע גלייכענעזעצע רעפֿארמירען זאללען. וויא לאנגע נאך דערארטיגע פֿעהראנדלונגען איבער יודישע אנגעלעגענהייטען ווערען אינע זינע אפֿט זיא זיך נאך וועדערהאלטען ווערען - דאס ווייסען ווער ניכט, זאפֿיל אבער קאנען ווער זאגען, דאס וועלבען פֿאן יודעס געזעסס-פֿינעסע אים נור טיעף צו בעקלאנגע זינע, שליעטליך האבען יא-נער ווייזען ווערען היענע היענע לאנדעס ניכטס גע-טהאן, וואס דאצו בערעכטניגע זיא יודען אייגע-נע בליק אויף דיא אנקלאגע-באנק צו זעטען אינע איינער שטארקע פֿריי-בעס-פֿעהראנדלונג צו איי-גענענדיקען! וויא זאללען דיא יודען דען זינע האבען זיך מיט דען איינציגן בירגערן צו פֿע-רירען, וועגן מאן דיא פֿארטייערדיגע העטען! אלל דיא פֿעהלער, דיא מאן דיא דען יודען פֿארגע-ווארפען, האבען דיא בריסטען נאך אן גראסערע-מאסע. - דיא יודען מיטטען זיך רעפֿארמירען! שייטעס מאן, אלס אב אללעס איינציג אום לאנדע רעפֿארמירט אינע אויף דאס בעסטע געקארדנעט יודען; דער יודע אלליין אים אלזא דא ריין וויא איין ענגלע דאשטעהען, אים דיא פֿעהלער דער איינציג אבער קומפעטע זיך געמאדע. - וואר-ליך, דער רייכסטאנע האט עטואס אונגענעמע צו טהאן אלס זיך פֿארטייערדיגען מיט דען עמאנ-ציפאצאן דער אנט-עמטען צו בעשעפֿטיגען!

אום דעם איינארישען רייכסטאנע.

אונדערעם וואללען ווער היער נאך איינעס אים דער דיענסטאנע זענען דעם איינארישען רייכסטאנעס נאכטראגען. אין זיינעם איבערבליקע איבער דיא געשיכטע דער יודען זאנסט אראנע: זעאהלרייכע שטעלען אונדערען אלטען געזעסנענענע בעקורדען, דאס זיך אונגארן מיט דען יודענ-פֿיאנע שאן פֿאך אהר-הונדערטען בעפֿאסט האט, אינטער קאנע לאדעס-לויס ווארדען היער דיא יודען נאך זעהר בעדרוקט אינע דיעזער פֿינסטערע ניכט דער יודענ-בעדרוקט קענען שפֿיענעלש זיך אין אללען ארטען אונגארשען געזעסען וועדער, דיא פֿאן יענער צייט ביז צום שלוסטע דעם פֿאריגען יאהרהינדערטעס געשאפען ווארדען, ערסט אים יאהרע 1790 איזט מאן דען יודען געגענאבער דיא ווענענע האט פֿאריגענאנען. ערסט דא ווארדע דען יודען געשטאטעטע, אויך אין שטעטען צו ווארדען, דער איינארישע רייכ-טאנע פֿאך אהרע 1790 האט פֿעלעס פֿאן דען פֿרי-זענענען יאהרע דען געשטען פֿראנצויזישע רע-וואלוציאן אנגעקאממען אינע דען ערסטען שריטט צור יודענ-עמאנציפאצאן געמאכט, אים יאהרע 1840 זיבערטע דער רייכסטאנע דען יודען דאס העכט, איבערהאל אן אונגארן פֿרייא צו ווארדען, ווייסענ-טע.

עס איזט טורריג זעהר טורריג, דאס זיך יעטעס דער רייכסטאנע זאל פֿעל אונד זאל פֿעלע מיט יודען בעשעפֿטיגט, דיא יודען ווערען דא פֿארי-טע וועדערען פֿערקלאנט אינע פֿערטהידיגט, אינע וועגן מאן צו פֿעל איבער איינע פֿעדראן אדער איינע נא-ציאן שפֿריכט אינע קייטורט, אן קאממע עס זא ווייט, דאס מאן אויך אללע פֿעהלער דערזעלבען הערריכטע אונד אויפֿעהלעט, דען עכענזא וויא עס קיינען מענשען אהנע פֿעהלער ניכט, זא ניכט עס אויך קיינע נאציאן אהנע פֿעהלער, אינע אום ערע זינע יא אויך דיא יודען קיינע ענגעל; וואס וועלל מאן דיא איינגעטליך פֿאן דען יודען העררי-כטיגען!

וועגן דיא יודען עמאנציפאצא זינע, זא זאללען זיא זיך מיט אים פֿערשטעלען! - זא וועגן פֿעלע דעפוטירטע, וואס הייסט דאס פֿערשטעלען? ווער זאללען עכטע איינארישע כריסטען ווערען? נון, דאס עמאנציפאצא יא אן איינע ווענענדיקלעכע דע-פוטירטע דער אוילענעס אים פֿארלאסענעס טע-זאנט! יא, ווער עמאנציפירען דיא יודען, אבער אינטער דער בערענענע, דאס זיא זיך טויפען! - וועגן דיא יודען כריסטען ווערען, דא ניכט עס יא נאך קיינע יודענ-עמאנציפאצאן! - יודער פֿערינע-ט!

זאנען זיי וואס דיא וואללען (זאנעס יוקאן שלעמליך) זענן וויר דיא יודען-עמאנציפאצאן צוריקצורעקען. דאן ניבט זיך אונזערע נאציאן דאס גראסע ארמטום-צייגניס.

נאך יוקאן שפראך אנאדו: ער מישע דא ווערער דיא עטלעכער ענטישע איהן שפראך-נע-נען דיא יודען אונד זאנעס צום שלוססע, דאס ער ענטווערער אישטיצ'יס אדער ווערדאויא'ס אנה-טראן אונזערע.

אָטאָ הערמאן היילס איינע לענגערע רעדע אין וועלכער ער אינגעפער פאלגנדעס זאנעט: און ווילל איבער דיא גמרא ניבט שפרע-בען, וויל איהן זאן גראסער למדן ווא אישטי-צו: בין איהן קענען דיא שוליס דאס היימיש און ווייט, משה וואר אין גראסער מאנן אבער ער האט דען יודען דאך דיא פערשטעלעגונג מיט דען ניבט-יודען איהן דאס שפרענגסטע פערבאטען, דיא הייסדי'ס איהן דיא שוליס און נאך-אונטארן זינד נאך שפארקע פֿינטערלינגע, זינד פֿאנאטיקער, געהאָרען אים איהרענהייט איהן מיט דיעזען וואל-טע מאן דאך גנדל'ך איהר'ימען. אים דאך דער פֿיהרער דער חסידים ר' הלל האט קאלאקעט זעלבער געגען דיא עמאנציפאצאן געגען דיא פֿער-שפאלעבאריקייט דער יודען מיט דען אנהערען פֿאלקערן געשפּרעכען איהן איהנען נור איהן ישראל אים איהן איינשטיצ'יס פֿאטערלאנד געגען זענען אישטיצ'יס שפּרייט יא איהן זאן וואס פֿיר איהן איש-טערשידע איזט איהן צווישען ר' הלל איהן איש-טיצ'יס יא איהן דען איינשטיצ'יס ווען העררשט פֿיר אטאטיסטישן יא זעלבסט דער בע-ריהמטע ברייטליכע געהערטע, דעלימיש וועלכער דיא יודען וויסענשאפטען קענען איהן דיא יודען פֿעהרערדיג, רעזעהלט פֿאן איינעם ברייטע דער יודען דער דאך געשפּרעכט דאס דיא יודען דאס בעשנידונג-בלוט און איין געפֿעס געהמען עטליש וואסער איהן וואלדערענערס דאזענען איהן דאמיט איהן ענדעס געשפּרענגען, (ווער האט דען זען הערן דיעזע נארישטישע רעזעהלטע?) ווערע איהן דאס בעסטע, ווען דיא יודען איינען קלעמט-אונטערס איינבעהאָרען איהן איהרע דע-ליגאן זאן געשטאלטען איהן איהרע פֿערישטעלעגונג מיט אונס ערשטליכט ווירד, דיא פֿארישטעלעגונג יודען וואללען זיך דארום בעמעהן, איהרע איברי-גען איינשטיצ'יס ווייניגס-געמאכטע אישטי-צו-קלענען אבער דיא געאלאגען וויסענערן זיך געהער ניבט אים דיא צירקונבעהענען איהרע אדאקסען זאנדיען פֿערלאסען זיענענדיקן אים אים טעהא-טעה און דיא קאסינא'ס איהן צום פֿערדער-גענגען צו געהער, דא דיא דאזער זיך ברייטליכע געוועל-שאפט אישטיצ'יס איהן דיא ארדען איהן איהרע מיטעל צו פֿערישטאלטען דיא מעיקער דא נאך ניבט וויא זיא פֿאן דען ברייטליכען אריסטאקראטען פֿערלאכט ווערען, זיא זעהט זיא איהן דיעזען אריסטאקראטען אדלעס נאכטאכען וואללען, עס

איזט איהן איהן איהרעכט, דאס דיא געאלאגען מיט דען איהרע אדאקסען ניבט צוזאמענהאלטען, אים דיעזען אישטיצ'יס ווערען!

ענדל'ך ערהאב זיך מיטסער-פֿרעווענט מיט איהן איהרעכט.

אך געשטעהען, דאס וויר דען יודען דורך דיא עמאנציפאצאן גלייכע רעכטע געגעבען אונד דיא זאס דאזער איהן דעם שטאמע געגענאיער פֿעליכטען צו ערשאללען האבען, און ווייט עס, דאס אישטער דען אלטען יודען-געזעטצען נאך זאלע עקסיסטרען, וועלכע ניבט מעהר צייטגעמעס זינד, אינערסטען געשטען זיך דיא יודען אונס שאן לענגסט אונטערמיט איהן פֿעלעס פֿאן איהרע אבאגערעונג נאכגעראסען, ווען זיא ניבט עבען דיא אנט-פֿעמישען צירקונבעהענען העסטען, צו-שען דען אנהאלטען דעם אטאָ הערמאן אונד צווישען דען אנהאלטען דעם אנט-פֿעמישען העררשט איהן בעווייטערער ווידערשפּיך, דיא אנט-פֿעמי-טען קלאנען, דאס דיא יודען צו זעהר צוזאמענ-האלטען, דאס זיך זאנאר דיא אריסטאקראטען מיט דען געאלאגען איהן מיט דעם געשפּרעכען יודען פֿער-בינדען, וועהרענד אטאָ הערמאן קלאנען דאס דיא אריסטאקראטען פֿאן דען געאלאגען פֿערישטעלעגונג ווערען, דיא בעשערקונג דעם אטאָ הערמאן געגען דיא פֿיהרער דער אנט-פֿעמישען זינד זעהר ריב-טיג, זיא העסטען דאס פֿאלק, איהן ווען עס צום אישטיצ'יס קאָסעס פֿערשטעקען זיך דיא פֿיה-רער איהן דאס אסען דאס איהרענעלעטע פֿאלק בעשטראפען, דאס אונט איינע פֿינטיש איהן גע-מינהייט, דיעזען זאננטאן האבען זיך איהן דיא אנט-פֿעמישען און קעמטענעס לעבעדיק גע-מאכט, דאס פֿאלק לאסט זיך ניבט מעהר פֿער-העסטען, אונד וויר ווייניגשען עס איהן, דאס דאס פֿאלק זעלבער דיעזע העסטער אישטיצ'יס דען זאנעס טיטען עס דיא געווערונגס-געוואלט טהון, וויר שאפטען וואלל איהן וואיבער-געזען, איהן שאנע-געזען איהן איהן איינשטיצ'יס-געזען, דיעזע געזעטצע זינד אבער ניבט בלאס פֿיר דיא יודען, זאנדיען פֿיר אלע קאנצעסאציען, איהן איבערזעטען מיט, דאס דיא יודען זיט דער עטאנ-ציעפֿאצאן יא זעהר בעווייטערט פֿארישטעלעגונג-מאכט איהן נוסע אונטארן געווארדען, וואלל בע-מערקט איהן ווייט איינעם איהרע הייערן איינען היק-טייטש זיט דעם אישטיצ'יס דער אנט-פֿעמישען ציערען זיך דיא יודען ווערען ציערען איהן אנט-פֿעמישען זינד עס איהן זעלבסט, וועלכע דיא יודען צירוקשטאטען - איהן דאביאן קלאנען זיא נאך דיא יודען איהן זיך מיט איהן ניבט פֿערישטעלעגונג יואללען! דאס זיט ניבט קאמיש איהן קוואַזי? דיא אנט-פֿעמישען רופֿען דעם פֿאלקע צו: קיי-פעט ניבט ביא ווערען! - נו, ווען זיך דיא יודען אנהערער זייט פֿערישטעלען זאללען, דעם ברייטען אריסטאקראטען ניבט איהן אדלעס אבער דעם האלדען צו אסען, זיא ווירדען דיא ברייטע דא-

בייא נאך שלעכטער הערוויקאסמען, מאן ווירפט דען נאך-אינאיינשען ווערען פֿאר, דאס זיא פֿינט-טערלינגע זינד, דאס זיא זעלבער דיא עמאנציפא-צאן, דיא פֿערשטעלעגונג איהן דיא צווייל-הע ניבט ווינשען, נו, עס ניבט בייא אונס ברייטען נאך מעהר זאלע פֿינטערלינגע אונד פֿאנאטיקער, דיא געגען יודען פֿארטשייטס זינד.

היימיש וויינען אבער דיא פֿעהרענדלינגען איבער דיא טאפאלאציע פֿעטיצאן נאך ניבט בע-ענדעט, זיא ווערען ערשט געכעסען זאסמאן פֿארטענעטצט איהן פֿעליכטיש איהן שאן אבער-שלאסען ווערען, און דער הייערן וויינען זענען דעם אונטארשען רייכטמאנעס ווירד דאס וואיבער-געזעטצן צו פֿעהרענדלינגע געלאנגען, ווא הייער געמולדעט ווירד, טיטען נאך געכעסען אבער דאביי איהן איהן צווייא פֿינטיש צו אישטיצ'יס מיט דער פֿראגע, ווען ער מיט דעם רופֿע דאס איזט איינע אישטיצ'יס-היימיש געמינט האבען אישטיצ'יס אנטווארטעטע הייערן: ער ווירד און דער מיטאך זיענען (געמולד הייערן) אונטער-קלערונג אבער, וואס ער דאמיט געמינט האבען - מאן גלייבט זיך דאס הייער עיקלערינג גלייב-צווייא איינע ענטשלינגען געגענאיער איהן ענטהאלטען ווערען, דען ווען אישטיצ'יס דעם איהן קיינע געמינט-היימיש פֿערישטאלטען זיא איזט דאס וועלל אונטערזייערען.

געשעפטסבעריכט.

עסטער פֿרייע.
 געשפּרעכט פֿאן ווייניג ען וואר געשפּרעכט ענדאכט, דער פֿערטוף וואר ניבט, 15000 מעטצ'ע פֿערטוף.
 ווייניג ען, סהיט- 300 מעטצ'ע 81.8 פֿ 10'10 נולד, 300 מעטצ'ע 80.5 פֿ 10,30 נולד, 400 מעטצ'ע 80.5 קילא 10'40 נולד, 300 מעטצ'ע 80.5 קילא 10,35 נולד - 100 מעטצ'ע-גענוטע, 80 קילאראכט 10.20 נולד, 100 מעטצ'ע 80, 10.25 פֿ 100 מעטצ'ע 80 פֿ 10.22, 100 מעטצ'ע 79, 10.10 נולד, 100 מעטצ'ע, 79, קילא 10 נולד, 300 מעטצ'ע 79, קילא 10'10 נולד, 100 מעטצ'ע, 79, קילא 10'10 נולד, 100 מעטצ'ע, 80, קילא 10.10 נולד - נאך אונטארשען 100 מעטצ'ע, 78, קילא 9.60 נולד, (אללעס פֿער 100 קילא).
 ק א ר ן 6.90-7.20 נולד.
 ק א ס ע (נייט) 6.55-7.25 נולד.
 ק ו ק ו ר ן (נייט) 5.85-6.10 נולד.
ווייניג פֿרייע.
 ווייניג פֿערישטע פֿערישטע, דער איש-פֿרייט איהן דעם ווייניג פֿערישטע-פֿערישטע אונטער-גען זיך בעשטיש, שטיי, דאפן ווארען: 1993 אונטארשע 684 פֿאלינישע אונד 894 רייטישע, דיא פֿרייע שטעללען זיך פֿער 100 קו: אונטארשע סאכט-אכטען 50-62.50 נולד פֿאלינישע 51-58, נולד, רייטישע 50-65, נולדען.
 פֿעראווארטיגער רעדאקטער: מאיר בריי רייז.

פֿרוכט-טאבעללע פֿאס 23 יענער

פֿרייטען	פֿרייטען	פֿרייטען	פֿרייטען
24	21	100	100
127	100	5 65	119
63	50	9 53	130
27	20	9 53	139
36	20	9 53	168
114	100	58 80	168
109	100	11 75	168
192	100	1 17	168
118	60	119	1854
85 37	4	130	1990
84 60	100	139	1864
97	50	168	1864
96	50	168	50
96	39	168	168
97	25	168	168
97	25	168	168
98	171	168	168
133	38	168	168
97	108	168	168
101	19	168	168
102 75	20	168	168
	40	168	168
	37	168	168
	19	168	168
	53	168	168
	24	168	168
	46	168	168

פֿרוכט- אונד מעהל-פֿרייט-טאבעללע.

פֿרייטען	פֿרייטען	פֿרייטען	פֿרייטען
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81

שמשען אונד געווערע פריי צו בעמרייכען. דאס
געזעץ פון 1840 בעשטימט, דאס ניכט נור דיא
כריסטען אונדערן און די ווען דיא איהרען
פֿעסט-מאנען פֿאַר אַן אַרבעט צווישן ווערען
דיִרען. — טראָמץ היינזער געזעצע וואָרען דיא
דיען און אונזערע לאַנדע נור געווערען ערשט
דיעס אונגאַרשען רייכטאָמע פֿאַם אַהרע 1849 וואָר
עס אָנגענומען דיאס ווען-געמאַנעפֿאַציאָנס-
געזעצע פֿאַרצוגעהען. דער דאמאליגע פֿרעסבור-
גער רייכטאָמע. דער דיא לייב-אייגענשאַפֿט אַבע-
שאַפֿע האָט געזעט אונד דיא עמאַנאַפֿאַציאָן
דער דיא אייגענשאַפֿט ווען ניכט און פֿרעסבורג
אינד פֿעסט אים היינזע אַנלאַסע זיך לערמענדע
קיינערביינען געגען דיא עמאַנאַפֿאַציאָן געצייגט
העט געווען וועלכע דען רייכטאָמע דאצו ביינאָמען,
דיא אייגענשאַפֿט פֿאַר עמאַנאַפֿאַציאָן היינזע-
שען. דאָך שאָן אַס 28 מען וויל 1849 שפּאַך דער
דאמאליס און סענען פֿעראַמטערען רייכטאָמע
דיא פֿאַללע גלייכערעכטיגונג דער ווען מיט דען
כריסטען אים. אַלס דער דאמאליגע מיניסטער
סעמערע דאס ווען-געמאַנעפֿאַציאָנס-געזעצען צו
גענדע געלעזען, וואָרען היינזע פֿאַם נאָמען אַב-
געארדענען היינזע מיט געמישערען אַייפֿענאָם-
מען. עס וואָר און אַלס פֿעסט דער מענשער-
ליכע. דער מיניסטער לאָבטע דאמאליס דען פֿאַט-
ראַטיסטן אונד דיא אָפֿערוועללעקייט, וועלכע
דיא ווען און דעס פֿרייהייטס-קאַמפֿע בעקווייניג.
דאן ווען דיא אַלס צייט דער האַרעטן בעקווייניג ווען-
מען עסטערייכס; זיא וואָר דרוקער פֿיר אַללע
און היינזע לאַנדע. פֿיר דיא ווען נאָך דרוקער-
דער, אַלס פֿיר און אַנדערען, וואָרען וואָרען פֿיר
איהרע פֿאַרטייטשע האַלטינג וואָרען דעס פֿריי-
הייטס-קריגען, איינע שווערע געלד-שראַפֿע
אייפֿערלעכט, אַלס דאָרער אים אַהרע 1867 אַני-
גאָרן זיינע קאַנטיסטען פֿיראַלעטען וואָר עס
אונזערע אַנקום-פֿעלכט, דיא ווען-געמאַנעפֿאַציאָן
צום געזעצע צו ערדעקען — אונד היינזע וואָרען
דיא ווען פֿאַן מאַפֿאַלצא אַטאַפֿאַצאַן?
אויס דער גראָסען ערע דעס אַטאַט הער-
מאַן וואָללען וויר היינזע נאָך פֿאַלגענדע שטעללע,
וועלכע געגען דיא אַנטי-סעמיטען געריכטע אַומ-
נאַכטאַרען.

אין פֿעראַמטע עס, ווען מעננער דאס פֿאַללע גע-
גען דיא ווען אייפֿענען, וואָ דאס עס צו גע-
וואַלטעטען געווען קאַמט, וואָ אַבער דאן יענע
מעננער דיא און פֿאַללע דער געוואלטיגקיי-
טען פֿערהאַפֿטען אים שטיצע לאַסען אונד זיך
און איהר פֿרעשען צוויקערען. דיא אַנטי-
סעמיטען שרייען: "וויר מיססען דאס ווערען
אויסראַטען!" גוט, ווען דיא היינזע ערנסטליך
ענטשלאַסען זינען וואָללען דיא אונד דען מומה
האַבען אָפֿגעשטליך און דיא שטיצע דעס פֿאַללעס
צו טרענען אונד צו רופֿען: "וויר פֿירערן אונד און
היינזע זינען דיא ווען — טראַדעטען זיא ערמאַרדעט
זיא!" — אַבער דיא אַנטי-סעמיטען זינען צו פֿייגע
דאצו: זיא שיקען דאס פֿערהעפֿטע פֿאַללע פֿאַרטייטש,
אונד ווען דאן יעדער פֿערהאַפֿטען אַומטריבליכקייט אים
דעס ווען צו געווען!

צום שליסען דער היינזע-אָנטי-סעמיטען שפּאַך
אונד נאָך דער ווען-פֿערהאַפֿטע דעפֿיטירטע סאַלאַ;
אוינער אַנדערע אַנטע ער און: "און וואָרענדע
מיד, דאס דער דעפֿיטירטע אים שפּאַך-הער
יאָהאַן מאַריאַ וועלכע צו רענעווען פֿאַרטייטש
געאַרט אונד מיססען פֿאַן ווען געוועהלט וואָר-
דען, ניכט אים דאָקטאָריקייט און וואָרען צו געמישען
דער ווען שפּאַך!"

אויס היינזע אַנלאַסען מיסע צו אַפֿאַנג
דער מיסע-אָנטי-סעמיטען דער דעפֿיטירטע יאָהאַן
מאַריאַ און פֿערהאַפֿטע אַנגעלעגענהייט דאס
וואָרען געווען, און דער מאַנעס-אַרדענען שטאַנד
וואָרען דאס וואָכער-געזעצען, אַבער און פֿערהאַ-
ליכער אַנגעלעגענהייט דאָרפֿן זיך און דעפֿיטירטע
פֿאַר דער מאַנעס-אַרדענען איינע וואָרען ערלויבען.
וויר מיססען בעמערקען, אַלס דער מאַריאַ און
שפּאַך-הער ניכטליכער אונד און וואָרען געווען
דער האַרען אַרטיינען געווען אונד וויר האַבען
עס שאָן ווערען געמעלדעט, דאס וואָרען היינזע
ניכטליכע אַלס מיסען אייפֿענעשטעללעט, וויר ער
און ווען בעזירקע דען שאַנסען פֿירערען צו-
שען ווען אונד ניכטליכער בעקווייניג.

הער מאַריאַ זאַנטע: "דער דעפֿיטירטע
סאַלאַ האָט עס און ווען אַנטי-סעמיטען איי-
פֿער פֿיר ניכט בעפֿירען מיד צו פֿראַגען וואָרען און
און היינזע אַנגעלעגענהייט ניכט שפּאַך-
געווערעסען הייז! דאס און פֿאַללע אונד שפּאַך-
פֿאַם דיא אַחאַל דער ווען אונד איהר וואָרען שטאַנד
צו ענטשען, דאָרן און און שולד — ווען עס
איינע שולד אים! עס זאָללעס היינזע: דאס אונד
מיין פֿערהעפֿטע! מינע כריסטליכע געמישע אונד
דאָרדן, דאס דאָרען וואָרען אונד האַנדעל
טרייבען, אַלס צום שאַרען געלאַנגט, דער ווען

קייפֿט דעס כריסטען אַללעס אים דען בעסטען
פֿירן אַב, און פֿערטע זאָ, ווען אונד ניכט דיא
מיסען מינע וועהלער ווען ווען ווען דיא אונד-
טע דען 2000 וועהלער וואָרען און מער אַלס
100 יידישע, דיא רייכען ווען און מינעס וואָהל-
בעזירקע שטיממען זאָרען געגען מיד, אַבער נור
אויס דעס גרוזען, וויר און איינע ליקען וועהלען
וואָללען. אַלס דעפֿיטירטע היינזע פֿאַפֿער-
לאַנדעס פֿערהאַנגע און דיא רעכטס-גלייכייט פֿיר
אַללע; אַלס גייסטליכער פֿערהאַנגע און ליכע
אונד בירדערליכקייט אַפֿער דען מענשען, דיא
ווען פֿערהעפֿטע וואָרען און ווען ניכט ווען האָט וועל-
כען איינצעלע דעפֿיטירטע געגען זיא היינזע צום
אויסדרוקע ביינען!"

נאָך היינזע דעס ווען-ווען-פֿערהאַפֿטען
ניכטליכע מאַריאַ ערזיפֿע און דער רייכטאָמע-
פֿערהעפֿטע און איינער היינזע-אָנטי-סעמיטען-
הייט דאס וואָרען — אונד צוואַר און אַנגעלעגענהייט
דעס שאַנאַרלס, דער איינציג און דער היינזע-
טאַנס-ווען געמאַכט.

דער פֿערהעפֿטע זאַנטע: "געווערעסען הייז!
אין האַבע איינע אַנאַנטעגעמע פֿעלכט צו ער-
פֿיללען. און האַבע אַלס פֿערהעפֿטע און פֿעלכט
ווען היינזע אים היינזע זאָלען אויסדרוקע געברויכט
ווערען, וועלכע בעלידיגע אונד געגען דיא וויר-
דע דעס היינזע זינען, זאַפֿאַרט איינע אַנטי-
אַרדע צו ערשטווען געגען צו לאַסען, זיא אים
טאַנס-פֿערהעפֿטע דער געמישען ווען צו לעזען
אויס, האָט דער דעפֿיטירטע איינציג איינע אים-
דרוק געברויכט, וועלכע און דאמאליס און דעס
גראָסען לערס איבערהאַנגען, דען העטע און
און געראַט און העטע און זאַפֿאַרט איינע אַרד-
געמישען געגען לאַסען, און עראַכטע עס
דאָרען פֿיר מינע פֿעלכט, היינזע בעזירקען היינזע
איינע בעמערקען צו מאַכען איינציג האָט גע-
ליד, אים הער אַרדען שפּאַך, ווערען: "דאס
אויס דאָך איינע אייפֿענעשטעללעט, און האַלטע
דיעס פֿיר איינע אויסדרוקע, דען און ניכט אונד
צו ערשטווען לאַסען קאַן, דא און עס געמישען
ניכט טרען קאַנטען און און היינזע געמישען, דעס
דעפֿיטירטען איינציג פֿיר היינזע אויסדרוקע דען
אַרדענען-רוף צו ערשטווען!"

היינזע פֿערהאַנגען דען וואָכער-געזעצען צו
פֿערהאַנגען, וויר האַבען דען געזעצע-עמינאַרע
ווערען מינעשערהייט אונד און דאצו בעמערקט,
וואָ איינענענער ער זיא, עס אונד און היינזע גע-
זעצע-עמינאַרע ניכט איינמאַל בעשטימט, ביז
וואָ פֿער פֿערהעפֿטע און געמישען קאַן אונד ביז
וועלכעס צינען פֿיר איינענענער דער וואָכער-אנ-
פֿאַנגט, עס וויר געוויסערמאַסען נור פֿאַן דער

וואָ וויללעס דאס פֿאַן מיד שפּאַך דער איינע-
געזען ניכטליכע
"שפּאַך, פֿירן: (אונטערשטע דער ניכטליכע) דען
מישען פֿאַרדאס) וויללעס דאס היינזע ווען ליכען שפּאַך
פֿאַרפֿירען זיא

זיא, פֿירן: (אונטערשטע דער ניכטליכע) דען
וואָרען מינע פֿעלכט אַלס מיין שטאַנד געמישען מויר,
אויבער דיא היינזע דער ביכעל צו פֿירערען, אונד און
ווערען מיד זינען אונטערשטע פֿירערען, ווען און עס אונד-
פֿערהעפֿטען און ביכעל, מיד ניכט אייפֿערהאַנגען, און
האַכע מיד אַהערען פֿערהעפֿטען

"ניין, פֿירן: (זאַנטע דער פֿאַרדאס) היינזע אונד
דער ניכט גאַנצעס איבער מיד געמאַכען, ער מויר הערען
און געלכט וויללעס היינזע דען געשעפֿט איבערנעמען, געהל
אַלס היינזע אונד האָט מויר דען אַויבערען, וואָ און
און צו זאַנטע האַכע זיא

היינזע: "דאס בן בלעזל! (וואָרען דעס פֿעלכט)
היינזע דען ווען פֿאַן מויר, שפּאַך (היינזע ניכטליכע) אונד
אַכטע מינען שטאַנד אונד מינען קליידען!"

און היינזע ניכט, וואָרען און דער קליידען מיד
היינזע זאָל, אַלס דאס וואָרען קליידען היינזע פֿאַנגען.
דאס ביז אים דער שוואַרצען קוסע געשפּאַנגען אונד
האַכע דאס בלעזל אַנגעלעט און שטאַנד ווערען דאס
קיינעס-געוואַר, אונד דאס אים היינזע אַלס היינזע קוסע"

געמישען אַלס דיא פֿירטאָנער אונד איינענענערען;
זיא האַכען און איינע פֿערהעפֿטע ניכטליכען,
דער דען הערענאישען נאָמען געמישען אַנגעמאַכען,
דיינער ניכטליכע האָט דאס שוואַרצען שטאַנד, וואָ דיא
פֿירערען ניכטליכען געמישען, אַנגעלעט, אונד דאס
איינע בלעזל אייפֿערהאַנגען.

אונזער דען בעזירקען און דער קוסע וואָרען און
פֿעלע קאַמפּענישען פֿאַרדאסען, וועלכע אים פֿירטאָנער
אונד איינענענערען בעשטאַנדען, — וואָ וויר בערעיס
אונזערע לעזערן ערשעלעטען, האָט זיא יעדער איינצעלע
פֿירטאָנער אונד איינענענערען זעלכער אַלס איינען וויר-
לינגע אונד ניכטליכען בעשטאַנדען אונד יעדע האָרע
געשעלעטען געשעלעטען פֿערהאַנגען, דיא קוסע
וואָ עכט נור און בעשען, וואָ יעדעס אַנדערע, דער
ניכטליכע און מענטש, וואָ יעדער אַנדערע, דיא מעסער-
שפּירע פֿאַן בירפֿאַדער וואָ אַללע אויבערען איינענענער
בעשטאַנדען אונד איינענענערען היינזען מיין גאַנצע
ערהאַרעט, האַכען זיא דאָך דיא מאַכט און הערען אונד
קאַנטען טרען, וואָ דיא וואָללען;

יעשעס ערשען דער ניכטליכע געמישען אַלס און
דער קוסע ער קאַר אַרשען שפּירטעס, וואָ עמאַר, דער
זיך פֿערהעפֿטע אונד נון אַלייטע, דאס פֿערהעפֿטע ווען,
דער איינענענערען, מיט איינער ביכעל און דער האַנד אַיל-
טע ער צו דען שטופֿען דער פֿערהעפֿטע-קאַנצען, און וואָ
צו בעשען.

יעשעס אַבער שטיצע זיך איינער דער אַנטי-
דער קאַמפּענישען פֿאַרדאסען און דען ניכטליכע, ער-
ניכט און ביז מאַכען אונד היינזע און צוויקען.

פֿאַרליעטאָן

קיינער דער ווען נאָך ענלאַנד.

(11-טע אָפֿענעוועגונג)

V און ענלאַנד.

ווי בעזירקען אונד און בירפֿאַדער און דער וויר-
וועסליכען ענלאַנדישען קוסע, אונד צוואַר צו צייט, אַלס דער
קיינע צווישען דען פֿירטאָנער, דען אַנהענגערן קאַמפּענישען
אונד דען ריאָליכען, און אַנהענגערן דעס קאַנצען, און
וויסענענערען געמישען וואָרען.

עס וואָר און איינע אַנפֿאַנג, און וועלכעס זיך און
דער אַלשען קוסע צו בירפֿאַדער פֿעלע צום געבעטע פֿער-
זאַפֿעלעטען, שאָן און דעס צווישענער דער קוסע, אַלס און
דעס אַנליכע דען אַנווענדערען, קאַנטעס מאָן דיא וואָרען
דעס ביינע-קיינעס אונד דען ניכט דער דאמאלינג אַנ-
שויאונען ערשען, דיא קוסע צווישען איבער אַללע שפּירען
דער פֿערהעפֿטע אונד צווישען אונד און פֿערהעפֿטע, וואָ-
כע פֿירערען שייבען פֿאַן געמאַלעס נלאַזע האַכען, ווען
דען אַלס גענעשטאַנד דער אַנפֿאַנגעריי אַלס דען מויר-
טאַנען צערייכערט וואָרען, וויל זיא עכען און דען
קיינע נאָר קיינע בירפֿאַדער אונד מאלעריי וואָרען.
זעלכעס דיא שפּירעסען שפּירען וויללען אונד שפּירען בירפֿאַדער
וואָרען צערייכערען עס וואָרען און דער קוסע נור פֿיעס-
בישעריגען, פֿירטאָנער אונד איינענענערען. דען אַנ-
גענען דער אַנטי-סעמיטען קוסע אונד דיא קאַ-
האַליקען וואָרען היינזע ניכט מער צו ווען, דיא בעוואָר-
נער פֿאַן בירפֿאַדער וואָרען מיסענעס מעסער-שפּירע
אונד געראַטען צו דען פֿערהעפֿטע וואָרען, וואָרען אַלס

